

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБОРОТОЗДАТНОСТІ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ БЛАГ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

SOME ASPECTS ABILITY TO MONETARY VALUATION MORAL BENEFITS INDIVIDUALS BY THE CIVIL LEGISLATION OF UKRAINE

Майданик Л.Р.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри інтелектуальної власності

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються питання щодо стану і тенденцій нормативного регулювання оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб, зокрема пояснюються поняття та зміст оборотоздатності за цивільним законодавством України. Висвітлюється місце грошової оцінки особистих немайнових благ фізичної особи в системі права України. Розглядаються перспективи розвитку законодавства у сфері оборотоздатності особистих немайнових прав.

Ключові слова: оборотоздатність, особисті немайнові блага фізичних осіб, фізична особа, грошова оцінка немайнового блага, договір концесії.

В статье рассматриваются вопросы состояния и тенденций нормативного регулирования оборотоспособности личных неимущественных благ физических лиц, в частности объясняются понятия и содержание оборотоспособности по гражданскому законодательству Украины. Освещается место денежной оценки личных неимущественных благ физического лица в системе права Украины. Рассматриваются перспективы развития законодательства в сфере оборотоспособности личных неимущественных прав.

Ключевые слова: оборотоспособность, личные неимущественные блага физических лиц, физическое лицо, денежная оценка неимущественного блага, договор концессии.

The article deals with the issue of the status and trends of regulatory monetary valuation moral benefits individuals, including highlights concept and content monetary valuation by civil legislation of Ukraine. Determines the place of moral evaluation of monetary benefits an individual in the legal system of Ukraine. Describe the prospects for the development of legislation on monetary valuation moral rights.

Key words: monetary valuation, moral good of individuals, individual, monetary valuation of non-property benefits concession contract

1. Стан і тенденції законодавчого регулювання оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб.

Динамічний розвиток вітчизняної економіки обумовив появу нових понять та зміну класичних підходів до розуміння вже існуючих. У цьому зв'язку правове регулювання, ґрунтуючись на вітчизняному законодавстві, не завжди відповідає фактичному стану правових відносин. Окремі особисті немайнові блага набувають характеристик майнових благ, що є нетиповим явищем для українського права. Новизна інституту та відсутність правових традицій в цій сфері зумовлює ряд проблемних аспектів у сфері охорони особистих немайнових благ фізичних осіб. До таких актуальних питань слід віднести оборотоздатність особистих немайнових благ фізичних осіб.

Сучасний стан наукової оборотоздатності особистих немайнових благ зумовлений відсутністю у вітчизняній цивілістичній доктрині наукових досліджень з цих питань. В окремих монографіях і наукових публікаціях вітчизняних авторів міститься переважно згадка щодо оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб. Окремі аспекти оборотоздатності особистих немайнових благ досліджувались такими цивілістами, як В.І. Венедиктова, Р.А. Майданик, С.О. Сліпченко, Р.О. Стефанчук. Тому виникає необхідність у науковому аналізі правовідносин за участі таких об'єктів з метою подальшого законодавчого регулювання.

Наведене зумовлює актуальність проведення наукового дослідження зазначених питань у цивільному праві України.

У зв'язку з цим **мета наукової публікації** полягає у висвітленні поняття та сутності оборотоздатності особистих немайнових благ фізичної особи.

2. Поняття та зміст оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб.

Положення ст. 201 ЦК України відносить до особистих немайнових благ здоров'я, життя; честь, гідність і ділову репутацію; ім'я (найменування); авторство; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством. Диспозиція зазначеної статті встановлює, що суб'єктами особистих немайнових благ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Загальноприйнятими в цивільному праві України визнаються такі ознаки немайнових благ: особисті немайнові блага не можуть бути точно оцінені в грошовому еквіваленті; неможливість відчуження (непередаваність) особистих немайнових благ.

Особисті немайнові блага, як об'єкти правовідносин, кореспондують особистим немайновим правам особи і нерозривно пов'язані, однак не тотожні. З огляду на згадані положення логічним видається положення ст. 1219 ЦК України, яке забороняє вносити до складу спадщини права і обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою, у тому числі особисті

немайнові права, об'єктами яких є особисті немайнові блага.

Виняток із правила становить ділова репутація юридичної особи, яка підлягає грошовій оцінці, – гудвіл. Таке поняття включає грошову оцінку торгової марки, досвіду, кваліфікації управляючих, зв'язків із клієнтами, їх кількості та стійкості зв'язків з ними, репутації у фінансовому (діловому) світі, сприятливого місця розташування тощо. Крім того, ЦК України передбачає можливість відчуження ділової репутації юридичної особи шляхом укладення договору комерційної концесії, який часто в правозастосовній практиці має назву договору франчайзингу.

Однак, на практиці суспільні відносини складаються таким чином, що деякі немайнові блага, у тому числі як об'єкти права інтелектуальної власності, набувають ознак оборотоздатності (здатності до грошової оцінки), спростовуючи усталені класичні уявлення про такі правові конструкції. Так, ім'я відомої фізичної особи, її подоба, речі її особистого вжитку, а також інформація про приватне життя трансформуються з виключно особистих немайнових благ у майнові блага, виступаючи як товар.

У цьому зв'язку слід підтримати позицію С.С. Сліпченко про те, що оборотоздатні об'єкти особистих немайнових праввідносин, можуть оцінюватися в грошах, отже і права на ці об'єкти набувають майнової цінності. Це, у свою чергу, вказує на їх майновий характер.

Сучасний стан українського законодавства дає підстави стверджувати про неврегульованість таких відносин, а в деяких випадках існує суперечність між положеннями цивільного закону та фактично існуючих праввідносин, зокрема щодо фізичних осіб. Так, підприємства часто запрошують публічних осіб для рекламування своїх товарів та послуг з метою збільшення на них попиту та здорожчання вартості. При чому об'єктом, який надається для використання в рекламі, може бути зображення особи, відеоролик з її участю, виконання нею музичного твору тощо. Так, у 2004 р. відома співачка Софія Ротару прийняла участь у рекламній кампанії для торговельної марки «Стожар» шляхом виконання музичного твору та зйомок у короткому відеоролику. Іншим прикладом розпорядження особистими немайновими благами з метою отримання фінансової вигоди є використання особистої репутації відомої особи. Так, за даними деяких засобів масової інформації за перебування протягом години на розважальному заході Періс Хілтон отримує близько одного мільйона доларів США. У цьому випадку об'єктом правочину виступає особиста репутація фізичної особи, а саме її відомість і підвищений інтерес з боку засобів масової інформації та громадськості, що у свою чергу забезпечує збільшення популярності розважального заходу за участі такої особи.

Українське законодавство не передбачає нормативного регулювання праввідносини, що виникають з користування особистими немайновими благами фізичної особи. Після смерті відомої фізичної особи порядок використання будь-яких відомостей,

пов'язаних з нею, жодним нормативним актом України не передбачено.

С.С. Сліпченко висловлює позицію, що особисті немайнові блага фізичної особи можуть стати оборотоздатними за наявності спеціальних ознак: від'ємність, об'єктивованість, можливість грошової оцінки. З таким підходом можна в цілому погодитися, зокрема в частині виділення в окрему ознаку здатність до грошової оцінки. Враховуючи те, що суб'єктом праввідносин щодо особистих немайнових прав є фізичні особи, вважаємо за необхідне виділити наступні *спеціальні ознаки* оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб: а) об'єктивна вираженість; б) здатність до грошової оцінки; в) приналежність до конкретної особи; г) наявність підвищеного суспільного інтересу. Об'єктивна вираженість немайнового блага полягає в можливості його сприйняття третіми особами та може існувати у двох формах: матеріальній (зображення, відео-, звукозапис) та нематеріальній (усне розголошення інформації про особисте життя особи). Така ознака як «здатність до грошової оцінки» передбачає вираженість цінності певного особистого нематеріального блага в грошах. Крім того, виходячи зі змісту поняття «особисте немайнове благо» фізичної особи виокремлюється наступна властивість – приналежність до конкретної особи, яка полягає в тісному зв'язку між індивідом – фізичною особою та немайновим благом. Так, сценічний псевдонім співака асоціюється з його творчою діяльністю. Прямим завданням оборотоздатного немайнового блага є задоволення потреб конкретного суб'єкта. Особисте немайнове благо стає предметом суспільного інтересу внаслідок підвищеної зацікавленості в задоволенні інформаційних потреб громадськості стосовно конкретної фізичної особи.

Саме за наявності всіх перерахованих ознак у сукупності певне немайнове благо може задовольнити економічні потреби особи і перетворитись на товар. Правозастосовна практика та положення Книги другої Цивільного кодексу України дають підстави для виокремлення таких особистостей немайнових благ фізичної особи, які набули здатності до грошової оцінки (оборотоздатності):

- 1) ім'я (псевдонім) фізичної особи;
- 2) особиста репутація фізичної особи;
- 3) інформація про особисте (приватне) життя фізичної особи;
- 4) зображення, подоба фізичної особи.

Цей перелік не є вичерпним, він сформований на основі положень ЦК України, тому може бути розширений непоіменованими об'єктами (наприклад, голос відомої особи). Такі об'єкти особистих немайнових прав стосуються осіб, до яких існує підвищений інтерес з боку громадськості, тому вони можуть використовуватись з метою збільшення попиту на продукцію чи послуги певного суб'єкта підприємницької діяльності.

Враховуючи існуючі засоби охорони, що передбачені українським законодавством, зазначені об'єкти здебільшого здобувають правову охорону як об'єкти

права інтелектуальної власності. Так, ім'я або псевдонім особи часто реєструється як торговельна марка з метою унеможливлення його використання без дозволу правоволодільца.

Висновки. Проведений аналіз поняття та змісту оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб дає підстави для наступних висновків:

1. Доводиться, що за наявності спеціальних ознак особисті немайнові блага фізичних осіб набувають оборотоздатності і підлягають грошової оцінці, що вказує на їх майновий характер.

2. Виокремлюються такі спеціальні ознаки оборотоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб: а) об'єктивна вираженість; б) здатність до грошової оцінки; в) приналежність до конкретної особи; г) наявність підвищеного суспільного інтересу.

3. Оборотоздатність особистих немайнових благ фізичної особи слід розглядати як здатність належного конкретній фізичній особі об'єктивно вираженого особистого немайнового блага до грошової оцінки у зв'язку з підвищеним суспільним інтересом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40–44.
2. Венедиктова В.И. Гудвилл: цена престижа фирмы / В.И. Венедиктова. – Х. : Консум, 1998. – 175 с.
3. Перис и Ники Хилтон получили \$1млн за присутствие на дне рождения принцессы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.purepeople.ru/article/peris-i-niki-khilton-poluchili-1-mln-za-prisutstvie-na-dne-rojdeniya-printsessy_a5949/1.
4. Стожар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stozhar.ua/news/page/22>.
5. Сліпченко С.С. Механізм правового регулювання особистих немайнових відносин з оборотоздатними об'єктами : автореф. дис... канд. юрид. наук. – Харків : Національний юридичний ун-т ім. Я. Мудрого, 2014. – 44 с.
6. Сліпченко С.О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : [монографія] / С.О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 552 с.
7. Цивільне право України. Загальна частина : [підручник] / [С.М. Бервено, В.А. Васильєва, М.К. Галянич та ін.] ; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 973 с.